
BLODBADET, BØDDELEN OG MAKTEN

et essay om undertrykkelsen av arbeiderbevegelsen i Shanghai
om Chiang Kai-shek
og om maktforhold

av Stein Tønnesson

1. Blodbadet

Signalet ble gitt klokka fire om morgenen den 12. april 1927. (1) Kort etter lød de første salvene fra maskingeværene. Grupper av banditter fra de "røde og grønne selskapene" i Shanghais underverden gikk til et godt planlagt angrep på de bygningene i millionbyen hvor arbeiderbevegelsen holdt til. Lederen for den kinesiske fagorganisasjonen var blitt ført vekk og skutt i hemmelighet allerede kvelden før. Bandittenes angrep kom overraskende på arbeiderlederne. De hadde overtatt makten i byen ved en vellykket oppstand den 21. mars og hadde dagen etter mottatt den Nasjonale Revolusjonsarméen med gledesdemonstrasjoner. Nå ble alt snudd opp ned. De fikk bare såvidt knidd søvnen ut av øynene før de ble ført vekk til fangefull og eksekusjonspelotonger. De som satte seg til motverge, ble skutt på flekken. Kommunistledere ble arrestert i sine hjem og fikk samme skjebne.

Bare noen få steder lyktes det arbeiderne å hindre at angriperne kom inn i bygningene. Vaktene ved fagorganisasjonens hovedkvarter besvarte ilden fra bandittene. Da kom et kompani soldater fra Den Nasjonale Revolusjonsarméen inn på plassen, og kompanisjefen ropte til begge sider at de skulle stanse ilden. Kompaniet ga seg til å avvæpne og binde bandittene og oppnådde dermed fagforeningsfolkernes tillit. Sjefen for kompaniet slapp inn i hovedkvarteret til fagorganisasjonen og fikk overtalt vaktsjefen til å bli med for å forhandle. Vaktsjefen tok med seg seks menn og forlot hovedkvarteret sammen med soldatene. Så snart de var kommet rundt gatehjørnet, begynte soldatene å avvæpne arbeiderne. Offiseren i "revolusjonsarméen" hadde lurt dem. Hæren og bandittselskapene opererte sammen, og i neste øyeblikk stormet 300 banditter bygningen og drepte eller avvæpnet de fagforeningsfolkene som var igjen.

Andre steder lot ikke arbeiderne seg lure. I huset til The Commercial Press holdt 400 mann av arbeidermilitsen stand mot forente styrker av banditter og soldater helt til alle arbeiderne enten var drept eller ikke hadde mer ammunisjon igjen.

Terroren fortsatte i dagene som fulgte. Fagforeningene og kommunistpartiet arrangerte en protestdemonstrasjon som ble møtt med

geværild. Tilsammen ble over 700 arbeidere drept og omlag 1200 arrestert disse dagene. ⁽²⁾ Det var ikke tilfeldige arrestasjoner. Mennene bak terroren visste hvem de var ute etter og klarte å ødelegge arbeiderbevegelsen i Kinas suverent største industriby talt. ⁽³⁾

Det at 700 arbeidere ble drept gjør ikke blodbadet i Shanghai til noen bemerkelsesverdig begivenhet i Kinas blodige historie. Blodbadets betydning ligger i at det ga støtet til bruddet mellom det nasjonalrevolusjonære partiet Kuomintang (KMT) og Kinas Kommunistiske Parti (KKP). Betydningen ligger i at det representerte KMTs overgang fra revolusjon til kontrarevolusjon og i at det innledet en "opprenskningsaksjon" som innen utgangen av 1927 effektivt og brutalt knuste den kommunistdominerte arbeiderbevegelsen i alle Kinas største byer. Minst 20.000 kommunister ble drept i disse aksjonene. ⁽⁴⁾ Ved å regne på de opplysningene om opprenskningene som ble gitt i KMT-prensa har Harold Isaacs funnet ut at 37.985 personer formelt ble dømt til døden og 32.316 personer fengslet fra april til desember 1927. ⁽⁵⁾ I disse tallene regnes selvsagt ikke de med som ble drept i kamp. Innhøstningsopprøret i provinsen Hunan og "Kanton-kommunen" høsten 1927 krevde mange ofre.

Sammen med en del andre begivenheter gjør april-blodbadet i Shanghai året 1927 til et vendepunkt i kinesisk historie. Det var dette året at KMT fullførte det berømte "nordfelttoget" som la grunnen for partiets dominerende stilling i Kina fram til 1949. Det var dette året at Mao Tse-tung la det teoretiske grunnlaget for kommunistenes bondepolitikk i sin berømte "Rapport om arbeiderbevegelsen i Hunan", og det var 1. august 1927 at Nanchang-opprøret ble gjennomført. Denne datoen regnes derfor for fødselsdagen til Den Røde Armé. ⁽⁶⁾

Inntil 1927 gikk den politiske hovedmotsetninga i Kina mellom KMT på den ene sida og militaristene og imperialistene på den andre. Fra 1927 stolte de vestlige imperialismaktene på KMT, som selv ble militaristisk, og den viktigste politiske skillelinjen kom til å gå mellom kommunistenes landsbygdgerilja og KMTs militarisme.

Hvem var det så som sto bak blodbadet i Shanghai ?
Og hvorfor ble det satt i verk ?

2. Bøddelen

Historien er rik på blodbad og på bødler, men derav må vi ikke slutte at hvem som helst kan bli bøddel. Skarpretteren må kjenne øksen, og han må hogge til med full kraft i det rette øyeblikk. Nøler han, mister han jobben. Når det dreier seg om iverksettelse av massedrap, stilles det ytterligere krav til bøddelen. Han må kjenne dem han skal ta livet av, vite hvor de er å finne. Han må være besluttsom av natur, og han må ha politisk teft. "Noen må være blodhund. Jeg viker ikke tilbake for ansvaret," erklærte sosialdemokraten Gustav Noske i Tyskland 1919. Han ble utnevnt til "Oberbefehlshaber" for troppene som skulle nedkjempe hans tidligere partifeller, spartakistene. Noske ble belønnet med innflytelsesrike stillinger og fikk pensjon under Hitler.

Mannen bak blodbadet i Shanghai var like besluttsom. Han het Chiang Kai-shek og vokste opp i en ikke særlig velstående kjøpmannsfamilie i Chekiang, kystprovinsen sør for Shanghai. Fødselsåret var 1887. Chiang fikk sin utdanning ved militærakademier i Japan, men vendte hjem for å ta del i revolusjonen som avskaffet Manchu-dynastiet i 1911. Etterpå ble han nært knyttet til den nasjonal-revolusjonære bevegelsens stifter og ideologiske far, Sun Yat-sen. Da KMT opprettet Whampoa-akademiet for opplæring av offiserer til revolusjonsarmeen i 1924, ble Chiang Kai-shek akademiets sjef. Dette gjorde Chiang til KMTs fremste militære leder.

I 1923 hadde han vært i Moskva for å studere militær teknikk og politikk, men var ikke blitt noen tilhenger av kommunismen. Chiang uttrykte sin uenighet med Sun Yat-sen når det gjaldt samarbeidet med kommunistene i Kina alt på et tidlig tidspunkt, men underordnet seg Suns politikk. Sun Yat-sen døde i 1925. På KMTs andre partikongress i Kanton lengst sør i Kina januar 1926 hadde venstrefløyen flertall, og Wang Ching-wei ble partileder. Venstrefløyens styrke lå i partiapparatet, som var bygget opp etter russisk mønster. Chiang Kai-shek svarte med et kupp den 20. mars 1926. Han arresterte en rekke kommunister og satte de russiske rådgiverne ^{for KMT} i midlertidig husarrest. Hans militære overmakt gjorde at venstrefløyen ga etter, og Wang Ching-wei måtte dra i landflyktighet. Chiang var ^{imidlertid} ~~fortsatt~~ avhengig av russisk støtte og tok

ikke noe endelig oppgjør med KKP på dette tidspunkt. I juni trumfet han igjennom planer for et dristig felttog mot de reaksjonære krigsherrene i naboprovincene og satte kort etter i gang den store seiersmarsjen nordover mot Wuhan og seinere østover mot Shanghai. At nordfelttoget ble vellykket, har to viktige årsaker. Den første er det grundige politiske forarbeidet som i hovedsak kommunistene sto for. De reiste foran hæren til de regionene som skulle erobres, propaganderte og vant bondebefolkningen for revolusjonen. Den andre årsaken er den stramme disiplinen i revolusjonsarméen (NRA) som Chiang sørget for. Han brukte et brutalt, men effektivt disiplineringsmiddel; Alle kommanderende offiserer som trakk sine avdelinger tilbake i kamp, ble skutt. Det førte til at revolusjonsarméen sjelden trakk seg tilbake. (7)

Et eksempel på hvor stor betydning det KKP-organiserte forarbeidet hadde for Chiangs felttog er erobringen av Shanghai. Arbeiderorganisasjonene i byen hadde lenge ventet på revolusjonsarméen og gjorde to mislykte opprørsforsøk allerede i februar. Nederlagene virket som lærestykker i revolusjonsteknikk. Den 21. mars gjennomførte kommunistene en nøye planlagt oppstand mot den lokale krigsherren og nedkjempet alle stridskrefter i byen. Dagen etter kunne NRA toge inn i Shanghai uten å møte noen motstand overhodet.

For Chiang ble dette nesten for lett. Hans makt hvilte på hærens betydning. Når andre gjorde arbeidet for ham, svekket det hans stilling. KMTs nasjonale regjering var nå flyttet til Wuhan. Wang-Ching-wei kom tilbake til Kina 1. april og offentliggjorde en erklæring sammen med KKP's leder Ch'en Tu-hsiu den 5. april om fortsatt samarbeid KMT-KKP. (8) I Wuhan konspirerte KMT-lederne og de russiske rådgiverne for å svekke Chiangs stilling. Dermed var øyeblikket inne da Chiang måtte handle for å beholde makten -- og han handlet. Han ble bøddel 12. april.

En bøddel opptrer aldri bare på egne vegne. Chiang hadde bygget på militær og økonomisk støtte fra Sovjet. Skulle han nå ta bruddet, måtte han skaffe seg støtte fra andre. I Shanghai var det mange som fryktet revolusjonen. Imperialismaktene hadde konsjonsområder i byen. Blant utlendingene i disse områdene hadde det lenge vært stemning for væpnet intervensjon, og store marine-

styrker var konsentrert utenfor byen. Det nasjonale borgerskapet i Shanghai fryktet også kommunistene. For disse gruppene ble ikke Chiang Kai-shek den farlige revolusjonslederen de hadde trodd han var. Han ble tvertimot redningen. Noen innså muligheten på forhånd. North China Daily News spurte den 28. mars:

"...hvis general Chiang skal redde sine landsmenn fra de røde, må han handle raskt og hensynsløst. Ønsker han å vise seg som en mann med handlekraft og besluttsomhet, forkjemperen for Dr. Sun Yat-sens sanne prinsipper, sin nasjons forsvarer? Eller vil også han gå under med Kina i den røde flod?" (9)

Chiang var besluttsom. Den 26. april kunne North China Daily News tilfreds erklære:

"Vi vil ikke et øyeblikk undervurdere det general Chiang har gjort. Med slike forhold som vi hadde i dette distriktet for fjorten dager siden var det eneste riktige å handle hensynsløst og å skyte ned kommunistene uten barmhjertighet. I den stilling som general Chiang befant seg i på det tidspunkt, trengtes det en god porsjon moralsk mot for å ta dette skritt og for å handle med den besluttsomhet som han oppviste." (10)

Det var i hovedsak fire grupper Chiang tok kontakt med i Shanghai: For det første holdt han hemmelige møter med lederne for "de grønne og røde selskaper", som drev med opiumshandel, slavehandel, mord og andre lyssky affærer i Shanghais underverden. (11) For det andre tok det kinesiske storborgerskapet kontakt med Chiang. Allerede i november 1926 hadde en representant for de kinesiske bankierene i Shanghai oppsøkt Chiang i hans militære hovedkvarter. (12) Den 29. mars 1927 dannet mer enn femti ledende kinesiske banker og firmaer i Shanghai en organisasjon som sendte en delegasjon til Chiang Kai-shek. Han mottok den 4. april et lån på tre millioner dollar. (13) Få dager etter fikk han sju millioner til. China Weekly Review kunne den 9. april melde at en delegasjon av kinesiske bankierer og kjøpmenn hadde tilbudt Chiang 15 millioner Shanghai-dollars på betingelse av at han undertrykket kommunistenes og arbeiderorganisasjonenes aktiviteter. (14) For det tredje fikk Chiang kontakt med det utenlandske politiet, som sørget for å gi ham det privilegium å kunne bevege seg fritt på de utenlandske konsesjonsområdene med en bevæpnet livgarde. (15) For det fjerde samarbeidet Chiang intimt med KMTs høyrefløy i Shanghai, som allerede i flere år hadde bekjempet samarbeidet med kommunistene.

Dette var de kreftene som sto bak Chiang Kai-shek ved blodbadet 12. april og de følgende dagene. Med den støtten KMT her fikk ble partiet uavhengig av russisk hjelp. Erobringen av Shanghai åpnet for KMTs forbindelser til borgerskapet og imperialismaktene. Aksjonen 12. april skapte den nødvendige tillit.

Nå førte Chiangs april-kupp riktignok til en midlertidig splittelse av KMT. Venstre-KMT i Wuhan reagerte med å ekskludere Chiang Kai-shek og sette en pris på hans hode. Chiang opprettet en mot-regjering i Nanking. Splittelsen varte imidlertid ikke lenge. Mens bankene i Shanghai lånte Chiang stadig flere millioner av dollar, ble bankene i Wuhan stengt. ⁽¹⁶⁾ De indre motsetningene i de områdene som ble kontrollert av Wuhan-regjeringen, ble stadig sterkere. Småbønder og landarbeidere tok over og delte ut de store jordeiendommene, noe offiserene heller ikke i de delene av hæren som var tro mot Wuhan, kunne tolerere. De tilhørte for en stor del selv jordeierfamilier. Wuhan-regjeringen ble stadig svakere. I juli brøt også den med kommunistene. De russiske rådgiverne ble sendt hjem til Sovjet. KKP måtte gå i total illegalitet. KMT ble gjenforent på Nankings premisser. Riktignok måtte Chiang Kai-shek trekke seg tilbake for å gjøre gjenforeningen mulig, men han kom tilbake som høyestkommanderende for NRA og partiets sterke mann allerede i februar 1928.

Etter 1927 ble Chiang en stor helt i den vestlige verden. Pressefolk fulgte ham hvor han gikk og sto og beskrev i en uendelighet av artikler hans tynne, energiske skikkelse, grå uniform, lille bart, raske, bestemte bevegelser og intelligente kone. Kristne forlag [†]uga en rekke Chiang-biografier etter at han giftet seg med Sung Mei-ling, en kristen kvinne fra Shanghais storborgerskap, og lot seg døpe i desember 1927. Det følgende sitatet er hentet fra E. Anvills "Chinas sterke mann", som ble skrevet i 1939 og utgitt på norsk av Ansgar forlag i 1946. Jeg gjengir det som et uttrykk for hvordan Chiang ble oppfattet i vesten:

"I tidens fylde sendte historiens Gud Chiang Kai-shek til vårt kinesiske folk," utbrøt forleden en god kinesisk patriot med kristent livssyn, mens vi satt og pratet sammen. Praktisk talt hver eneste kineser er enig i dette akkurat nå. De som ser annerledes på det, kan telles på fingrene, og dette er et betegnende uttrykk for stillingen, da det jo her dreier seg om en nasjon med over fire hundre millioner mennesker." ⁽¹⁷⁾

3. Strukturene

Når vi skal forsøke å gi en forklaring på Chiang Kai-sheks maktstilling i mellomkrigstidas Kina, er det ikke nok å beskrive ham selv og hans handlinger. Som kjent er det like mye omstendighetene som skaper menneskene som menneskene skaper omstendighetene. Menneskene inngår i bestemte, nødvendige, av deres vilje uavhengige forhold, produksjonsforhold, som svarer til et bestemt utviklings-trinn av samfunnets materielle produktivkrefter. (18) La oss derfor se litt på de omstendighetene, de strukturene Chiang Kai-sheks sto som en del av og måtte operere innenfor:

Produktivkreftene var svakt utviklet i det kinesiske samfunnet. De store massene av folket arbeidet med enkle jordbruksredskaper. Føydale produksjonsforhold med tilhørende konfuciansk ideologi dominerte fremdeles på landsbygda, og et byråkrati, som var utdannet i konfuciansk ånd med vekt på hierarkiske over- og underordningsforhold spilte fremdeles en vesentlig rolle. Denne rollen var imidlertid sterkt svekket. Staten smuldret så å si bort under første del av 1900-tallet. Dette hadde å gjøre med at Kina var blitt vevet inn i det internasjonale kapitalistiske system gjennom kontakten med imperialistmaktene. På 1800-tallet forsøkte den kinesiske staten under Manchu-dynastiet å avvise alle framstøt fra vestlige makter. Det nyttet ikke, for imperialistene tvang seg fram ved hjelp av overlegne våpen og gjorde Kina til marked for opiumshandel og vestlig kapitaleksport. I kystbyene ble det på begynnelsen av 1900-tallet, særlig under den 1. verdenskrig, bygget opp en del industri, også en del kinesisk. Dette skapte et kinesisk borgerskap, som imidlertid forble tallmessig svakt og hadde problemer i konkurransen med de privilegerte imperialistiske selskapene. Industrien skapte også den kinesiske arbeiderklassen, kuliene, som strømmet inn til byene fra den fattige landsbygda. Avhengigheten av imperialistmaktene, først og fremst Stor-Britannia, svekket den kinesiske staten kollossalt. Det reaksjonære Manchu-dynastiet motsatte seg alle reformer og falt i 1911. Revolusjonen mot keiserdømmet klarte imidlertid ikke å bygge opp noen ny stat. Den gamle staten gikk i oppløsning, og et desentralisert militaristisk system kom i stedet. Dette systemet er særegent for Kina i perioden 1911-27. En analyse av det er helt nødvendig for en riktig forståelse av kampene i Kina fram til kommunistenes seier og etableringen av sosialistiske produksjonsforhold i 1949.

Bakgrunnen for en slik analyse må være Kinas status som et halv-kolonialt område. Andre steder i verden hvor vestlig imperialisme dominerte den økonomiske utviklingen, tok imperialistmaktene over statsstyret og organiserte en ny stat ovenfra, enten ^{helt} etter vestlig modell, eller med et visst hensyn til tradisjonell innfødt styreform. Rivalisering mellom imperialistmaktene og de enorme utgifterne det ville kreve å kolonisere det kjempemessige Kina førte imidlertid til at Kina bare ble satt under halvveis kontroll. Imperialistmaktene tok visse kystområder, som for eksempel konsesjonsområdene i Shanghai og tvang gjennom en rekke privilegier på det økonomiske området. Imperialismens økonomiske dominans fjernet altså grunnlaget for en nasjonal og selvstendig kinesisk statsmakt, men skapte ikke noen ny.

Fra 1911 besto Kina av en rekke atskilte områder som skiftevis ble kontrollert av den ene eller andre general eller krigsherre (warlord). Disse krigsherrene lå i stadig krig med hverandre. De opparbeidet enorme rikdommer ved å legge tunge skatter på bøndene. Skattene ble drevet inn av militærtroppene selv, av profesjonelle skatteoppkrevere eller av folk fra det gamle byråkratiet som nå hadde gått i offiserenes tjeneste. Når en krigsherre var blitt rik nok eller var blitt nedkjempet av en annen krigsherre, slo han seg ned i de vestlige konsesjonsområdene, satte sine midler i banken eller i verdipapirer og levde i luksus. Våpnene kjøpte krigsherrene fra vesten. Vi ser hvordan krigsherresystemet inngikk i et imperialistisk utsugningssystem. Bøndene betalte kolossale skatter til offiserene, som brukte dem til å kjøpe våpen, opium og andre varer fra de imperialistiske selskapene. Imperialistene garanterte til gjengjeld generalenes sikkerhet når de mistet sin makt til en annen. Som et eksempel på dette kan jeg nevne at i april 1928 levde 36 tidligere generaler på sine oppsparte midler i det internasjonale konsesjonsområdet bare i Tientsin. (19)

I ethvert samfunn gjør det seg gjeldende motsetninger. Det er umiddelbart klart at i et samfunn som det vi her har beskrevet, må motsetningen mellom storparten av det kinesiske folket på den ene siden og imperialistmaktene og krigsherrene på den andre få karakter av en hovedmotsetning. Det var også denne motsetningen som la grunnlaget for enheten mellom store og små bønder, deler av militærapparatene, store deler av byborgerskapet og byenes proletariat i KMT fra 1923 til 1927. Samtidig er det klart at i ethvert klassesdelt samfunn er motsetningene mellom arbeider og

kapitalist, mellom landarbeider/småbonde og landadel også hovedmotsetninger. Når vi skal studere kampene i tjueåras Kina, kan vi se dem som uttrykk for hvordan disse to typene hovedmotsetninger skiftevis framsto som de viktigste. ⁽²⁰⁾ Chiang Kai-shek måtte som alle andre aktører i det kinesiske samfunn opptre i forhold til disse motsetningene, som han selv var en del av. Fram til april 1927 måtte han i handling la motsetningen til imperialismen og militarismen framstå som den viktigste. På dette tidspunkt var imidlertid den selvstendige bevegelsen i proletariatet og blant bøndene blitt så sterk at den truet også kinesiske jordeiere og det kinesiske borgerskapet. Motsetningen til proletariatet og til bondebevegelsen framsto som viktigere, og Chiang skiftet linje. I 1936 måtte Chiang igjen skifte linje under inntrykk av den sterke anti-japanske bevegelsen, og inngå en enhetsfront med kommunistene i kampen mot Japan.

Vi har ~~na~~ forsøkt å gi et inntrykk av de samfunnsmessige strukturene kineserne inngikk i. La oss nå beskrive nærmere de aktørgruppene som skulle orientere seg i strukturene.

4. Aktørene

Krigsherrene har jeg allerede forsøkt å gi et bilde av. De var all sammen reaksjonære av politisk oppfatning. Flere av dem forsøkte å gjenreise keiserdømmet. Mange drømte om å samle hele Kina. Deres hovedbeskjeftigelse var imidlertid å opparbeide rikdommer. De krigsherrene som behersket Peking, den gamle keiserhovedstaden, opprettet stadig vekk nye regjeringer, som sa seg å representere hele Kina. De største og mest betydningsfulle krigsherrene i 1927 var Chang Tso-lin og Feng Yu-hsiang. Chang hersket på særlig brutalt vis i Peking. "Ingen har vel en så uanfektet evne til å underskrive dødsdommer som denne gamle kardinal," skrev Nordahl Grieg etter et intervju med ham. ⁽²¹⁾ Chang Tso-lin som så langt fra hadde vært kardinal, men bare så slik ut, ble drept ved et attentat i 1928. Feng kalte seg "den kristne general" og kontrollerte et område i det nordvestre Kina.

De forskjellige krigsherrene inngikk stadig vekk nye samarbeidsavtaler seg imellom og brøt gamle. Chiang Kai-sheks felttog mot nord besto ikke bare i militære seire. Forhandlinger der ulike

krigsherrer ble lovet gull og grønne skoger for å gå i Chiangs tjeneste spilte nesten like stor rolle. Dette førte til at krigsherresystemet til en viss grad varte ved også etter at Chiang hadde samlet det meste av Kina. Han fikk aldri full kontroll, men måtte forlite seg på provinsgeneralenes lojalitet eller nedkjempe dem når de gjorde opprør.

Imperialismaktene spilte også en vesentlig rolle for Kinas indre politikk. Det fremste målet for imperialistenes Kina-politikk var å få utbytte Kina økonomisk. Imperialismaktene ønsket ikke å blande seg i Kinas politiske forhold så lenge de kunne få utbytte landet i fred. På 1800-tallet skjedde det imidlertid flere ganger at kineserne nektet å la seg utbytte. Da brukte imperialistene våpenmakt. Det skjedde under opiumskrigen i 1841 som åpnet Kina for britisk utbytting. Det skjedde igjen i 1857 under Taiping-opprøret og i år 1900 under Bokseropprøret. I 1927 var det igjen et sterkt ønske i de utenlandske konsesjonsområdene om imperialistisk intervensjon mot den framstormende nasjonalistarméen. Nordahl Grieg var i Kina som krigskorrespondent for Tidens Tegn på dette tidspunkt og ga et levende bilde av stemningen blant britene i Kina i et intervju med journalisten Putnam Wheale:

"Innerst inne utstår ikke kineserne disse ting (frihet, likhet og brorskap). De har en hemmelig drøm om en rå vilje over sig. Det er et av de mange feminine trekk ved dette folk.

Derfor er nasjonalistenes styre dømt til å bryte sammen meget snart. De eier ikke den hårde hånd. Og derfor: hvis England vil ha noe å si i China - og det vil England - er det bare én utvei. Skyt. Det er mitt råd, så samvittighetsfullt som jeg kan gi det. Skyt, og skyt ikke lite.

Gi China tilbake troen på den hvite mann; uten oss kan dette land ikke eksistere.

Skyt, så kineserne forstår det.

Jeg elsker China; det er derfor jeg taler slik..." (22)

Den britiske regjeringen mente imidlertid at det ikke var nødvendig med skudd fra britiske soldater ved denne anledning, og Chiang Kai-shek ga utenriksminister Chamberlain rett.

Chiang ønsket å avvikle imperialistenes særrettigheter i Kina gjennom forhandling, men lyktes først med det midt under den 2. verdenskrig i 1943.

Kuomintang (KMT) hadde sin bakgrunn i en allianse som ble stiftet med Sun Yat-sen som leder blant kinesiske intellektuelle i Japan

1905, men det var først ved reorganiseringen i 1923/24 at KMT ble et virkelig parti. I begynnelsen av 1923 offentliggjorde Sun Yat-sen og den russiske representanten Joffe en samarbeidserklæring. Deretter ble det dannet en partiorganisasjon etter sovjetisk modell, som holdt sin første kongress i begynnelsen av 1924. Her ble det gjort avtale om at medlemmene av Kinas Kommunistiske Parti kunne inngå som medlemmer i KMT, men at de aldri måtte ha mer enn 1/3 av representantene i noe representativt partiorgan. Holdningen til dette samarbeidet var svært forskjellig blant ulike grupperinger i partiet, og dette kom til å bli kriteriet for hvem som skulle regnes til høyrefløyen og hvem til venstrefløyen. I en grundig studie som Jürgen Domes har foretatt av KMT deler han den ikke-kommunistiske delen av partiet inn i fem ulike fraksjoner:

1. "Det gamle venstre" med Sun Yat-sen som ubestridt leder.
2. "Wuhan-venstre", som ble ledet av Wang Ching-wei. Denne venstre-fraksjonen kan igjen deles i tre, en radikal del rundt Sung Ching-ling, Sun Yat-sens enke, en midtgruppe rundt Wang selv og en sentrums-venstre gruppe som sto nærmere høyrefløyen og spilte en vesentlig rolle for gjenforeningen av partiet etter splittelsen med Chiang i april 1927.
3. "Chiang Kai-sheks militærgruppe" som forsøkte å opptre som megler i partiet, men som under Chiangs innflytelse var klart antikommunistisk.
4. "De gamle kameratene" - en intellektuell gruppering med en slags høyreanarkistisk ideologi.
5. "Westberg-gruppa" - en viktig gruppering med sin viktigste basis i Shanghai. Denne gruppa hadde bare godtatt samarbeidet med kommunistene på grunn av lojalitet til Sun Yat-sen og gikk straks etter hans død klart ut mot kommunistene. Det var denne gruppa Chiang tok kontakt med i april 1927.

Av disse fraksjonene var opplagt Wangs og Chiangs de viktigste. Wangs gruppe satt på partiapparatet sammen med de russiske rådgiverne og ønsket å kontrollere hæren gjennom å få den til å være lojal mot partiets vedtak. Chiangs gruppe besto først og fremst av offiserer som var utdannet ved Whampoa-akademiet. De brukte sin militære styrke til å tvinge partiet inn på den kurs de ønsket. I lengden viste det seg at militærmakt betydde mer enn partimakt i KMT.

Når det gjelder klassesammensetningen, mener Domes at KMT inntil 1924 bygget på borgerskapet i byene, lavadelen og jordeierne på landet og på ung akademisk intelligens. ⁽²³⁾ Under samarbeidet med KKP fikk partiet et tilsig av byproletarer og småbønder, men

etter bruddet med KKP forsvant disse igjen slik at klassesammensetningen ble den samme som før. Kuomintang-regimet kom da til å sitte på en stol med fire bein: hæren, byråkratiet, byborgerskapet og jordeierklassen. (24)

Rådgiverne fra Sovjet-Unionen spilte en viktig og meget omtalt rolle for KMTs og KKP's politikk fram til juli 1927. KKP var nærmest direkte ledet av Komintern og dens utsendinger på denne tida. Leder for de mange sovjetiske rådgiverne var Mikael Borodin, som kom til Kina allerede i 1923 og beholdt sin tilknytning til KMTs ledelse fram til hjemsendelsen i juli 1927. Han behersket miljøet sterkt og gjorde et stort inntrykk på den 24 år gamle Nordahl Grieg under et intervju våren 1927; "...en slank, fullkommen hånd som fører verdens veldigste folk frem over sine ruter..." skrev Nordahl Grieg om sjefen for de russiske rådgiverne. (25) Borodin ble imidlertid fra mange hold kritisert for å være altfor nølende og usikker når det virkelig gjaldt å finne det rette sjakktrekk raskt. Mao har betegnet ham som en "klossmajor". (26) Den militære rådgiveren ved Whampoa-akademiet var general Galen, som imidlertid fikk en langt mer begrenset betydning enn Borodin. Chiang var mer selvstendig i militære saker enn Wang var i partispørsmål. En tredje av rådgiverne som fikk stor betydning, var inderen M.N. Roy, som var leder for en Komintern-delegasjon til Kina i 1927. Han kom raskt i motsetning til Borodin og gikk inn for en langt mer radikal ekspropriasjonspolitik på landsbygda enn det Borodin ønsket. Roy ville også at kommunistene skulle bygge en selvstendig rød armé. Mao mener imidlertid at Roy bare kunne snakke og ikke handle og at han "objektivt sett var en tåpe". (27)

De sovjetiske rådgiverne har i det hele tatt fått mye av skylden for kommunistenes nederlag overfor Chiang i 1927. De holdt for lenge på samarbeidet med KMT. De sørget ikke for å skaffe kommunistene posisjoner i hæren. De gjorde ikke noe for å gi bondebevegelsen en kommunistisk ledelse, og de var overhodet ikke forberedt på Chiangs kupp i 1927. På den måten hadde de skylden for at Shanghai-proletariatet lot seg så lett slakte, sies det. KKP fører ikke denne kritikken så langt at den også rammer Stalin. Men i en rekke bøker dokumenteres det klart at Stalin personlig sto bak den uforbeholdne samarbeidspolitikken med KMT. (28) Kominterns flirt med Chiang ble faktisk ført så langt at han ble æresmedlem i Kominterns eksekutivkomité.

Stalins politikk blir i hovedsak forklart på to måter. Den ene er at et linjeskifte ville kompromittere ham i partistriden med Trotski, som lenge hadde stått for en mer aggressiv revolusjonær politikk i Kina. Den andre er at Stalin allerede på dette tidspunkt la mer vekt på Sovjets statsinteresser enn på å fremme verdensrevolusjonen og at han ønsket et Sovjet-vennlig og anti-britisk regime i Kina.

Kinas Kommunistiske Parti (KKP) ble stiftet med omlag 12 medlemmer i juli 1921. Partiet fortsatte å være et svært lite parti av intellektuelle inntil samarbeidet med KMT kom i gang for alvor. På den fjerde partikongressen i 1925 hadde KKP ikke mer enn 950 medlemmer. Fra da av begynte partiet virkelig å nå ut til arbeidermassene i byene og i en viss utstrekning til bøndene på landsbygda. Partiet spilte en ledende rolle i the General Labour Union (GLU), som organiserte en lang rekke streiker. På partiets femte kongress i Wuhan fra 27. april til 9. mai, altså mellom blodbadet i Shanghai og hjemsendelsen av de russiske rådgiverne, kunne partiet se tilbake på en eksplosiv vekst i nordfelttogets kjølvann. Nå hadde partiet 57.900 medlemmer. (29) Leder for partiet fram til 7. augustkonferansen i 1927 var Ch'en Tu-hsiu. Han ytret seg flere ganger mot de russiske rådgiverne og direktivene fra Komintern, men bøyde seg alltid for dem likevel. Etter 7. august ble han gjort til syndebukk av Komintern og den nye partiledelsen og fikk skylden for hele den feilslåtte politikken og nederlaget i 1927. Mao betegner ham som en ubevisst forræder. (30)

De viktigste strategiske og taktiske problemene KKP sto overfor de første årene var: Hvordan skal proletariatet spille en ledende rolle i revolusjonen i et land der den overveldende delen av folket er fattige bønder? Hvordan skal partiet forholde seg til bondebevegelsen? Hvilken klassekarakter har KMT? Hvilke betingelser skal vi sette til samarbeidet med KMT? Er det riktig å satse på rask militær ekspansjon for samling av hele Kina under KMT, eller bør vi utdype revolusjonen i de områdene der KMT har kontrollen først? De fleste av disse spørsmålene ble diskutert temmelig intenst i partiet, kanskje unntatt bondeproblemet, som ihvertfall Mao mener ble undertrykt i partiet lenge. (31) Komintern hadde en tendens til å svare mye "både-og", for eksempel at partiet samtidig skulle utdype og utvide revolusjonen, at partiet samtidig skulle bevæpne arbeiderklassen og opprettholde et intimt samarbeid

med KMT. Imidlertid var det tydelig at Komintern anså opprettholdelsen av samarbeidet med Komintern for en overordnet målsetting. Derfor ble det partiets linje inntil nederlaget i 1927 å begrense revolusjonen så sterkt som det til enhver tid var nødvendig for å beholde enheten i KMT. Dette må anses som den vesentligste subjektive årsaken til nederlaget. Mao mener at KKP med en mer aktiv revolusjonær politikk på landsbygda kunne skapt sterke sovjetområder på et tidligere tidspunkt enn det som ble tilfellet slik at det ville blitt umulig for Chiang å nedkjempe dem totalt. (3)

Den 7. august 1927 ble Ch'en Tu-hsiu avsatt som partileder, og det fulgte en periode da partiledelsen ble byttet ut flere ganger. Høsten 1927 fulgte partiet en ultra venstre kurs med halsløse opprør i flere kinesiske byer, opprør som bare førte til nye nederlag. Årene fra 1927 ble utad preget av geriljakrig mot KMT-hæren, innad av Mao Tse-tungs kamp for sin agrar-revolusjonære linje inntil han ble partileder i januar 1935.

5. Makten

Maktbegrepet brukes på flere måter. Det er opplagt at den som sier at "makten i Kina var delt mellom godseierklassen, offisersklassen og borgerskapet i byene" mener noe annet med begrepet 'makt' enn den som sier at "gjennom dyktig politisk manøvreringskunst og militære lederegenskaper fikk Chiang Kai-shek makten i Kina." I det første tilfellet er det spørsmål om makt over alle de viktigste beslutningsprosessene i et samfunn. I det andre tilfellet blir begrepet 'makt' satt inn i en tradisjonell, snever og formalpolitisk ramme. Jeg vil i det følgende bruke begrepet på den første måten og stille spørsmålet: Forandret maktforholdene i Kina seg i 1927 ?

Både når en søker etter forklaringer på den ene og den andre type makt, kan en operere på to plan. Det ene plan er det strukturelle, det andre det aktørmessige. På det strukturelle plan snakker en gjerne om objektive forhold, på aktørplanet om subjektive faktorer. På strukturplanet snakker en om omstendigheter og hendelser, på aktørplanet om mennesker og handlinger. På begge plan er det mulig å legge hovedvekten enten på materie eller idé. Den struk-

turelle idéhistoriker leter etter ideologier og logiske tankestrukturer. Den strukturelle materialist søker forklaringene i økonomiske forhold og funksjoner. Aktørplanet idealister leter etter individers og grupperes motiver, der materialisten snakker om klasser hvis opptreden kan føres tilbake på deres interesser.

Jeg har villet velge materie framfor ånd som forklaringsbakgrunn, og jeg har ønsket å forene forklaring på aktørplanet med redegjørelse for de strukturene som aktørene beveget seg innenfor. Metoden for en slik forening er først å analysere strukturene, finne fram til de motsetninger de bærer i seg og stille opp mulige løsninger. Strukturanalysen kan også si noe om sannsynligheten av og forutsetningene for løsningene. Deretter ^{kan en} studere ~~jeg~~ aktørene og finne fram til hvordan de styrer mellom de forskjellige løsningsmulighetene.

La meg som avslutning på denne artikkelen tillemppe dette skjemaet på Kina 1927. Jeg forsøkte å analysere strukturene i et tidligere avsnitt. Dersom jeg skal stille opp mulige løsninger på motsetningene i det kinesiske samfunnet ved inngangen til året 1927, må det bli de følgende:

1. Imperialistmaktene (kanskje helst Japan) bruker sin overlegne våpenstyrke til å forta en full okkupasjon og undertrykker alle revolusjonære bevegelser.
2. Proletariatet gjennomfører i forbund med bondemassene en sosialistisk revolusjon og nedkjemper motstanden fra gods-eierklassen, borgerskapet, militaristene og imperialistene.
3. Borgerskapet lykkes i å skape en selvstendig nasjonalstat som tar opp konkurransen med imperialistmaktene på det økonomiske plan og stagner bondemassene med en jordreform. Proletariatet undertrykkes (den japanske modellen).
4. Oppløsningstilstanden vedvarer. Militarismen består. Kina gjennomgår ingen vesentlig økonomisk vekst, og klassekrigen fortsetter.

Etter min mening kan ikke en rent strukturell analyse av det kinesiske samfunnet ved årsskiftet 1926/27 (for eksempel foretatt av en som levde akkurat på det tidspunktet) gi noe sikkert svar på hvilken av disse mulighetene som ville bli til virkelighet. Derimot ville en slik analyse gi fullt tilstrekkelig grunnlag for å hevde at Kina ikke kunne vende tilbake til føydale produksjonsforhold og en stillestående byråkratisk stat etter konfucianske prinsipper (slik mange kinesere fremdeles ønsket på den tida). Strukturanalysen vil også kunne si noe om sannsynligheten av og forutsetningene for de fire mulighetene. Men for å finne årsakene til

at det var løsningsmulighet 4 som slo til, må jeg befinne meg i ettertid og studere aktørene, deres handlinger og motiver.'

Gjentar jeg så spørsmålet om maktforholdene i Kina endret seg vesentlig i 1927, må svaret bli nei. Det som skjedde, var at proletarietets organisasjoner ble nedkjempet og en ren proletarisk revolusjon umuliggjort for lang tid framover.

Videre skjedde det at det meste av Kina ble politisk samlet under en mann, Chiang Kai-shek. Hans militære evner og militære karriere var en del av bakgrunnen for at nettopp han kunne oppnå en slik enestående maktstilling i Kina. Men hans militarisme ble også en vesentlig begrensning når det gjaldt å kunne bidra til en politisk endringsprosess i retning av hans og Sun Yat-sens objektive politiske mål - en ikke-sosialistisk selvstendig nasjonalstat. Da kommunistene ble rensket ut av KMT i 1927, ble også det meste av partiorganisasjonen borte. Partiet mistet sine kadre. Bare militærapparatet forble intakt. Dermed var redskapet for politisk endring ikke lenger tilstede, og KMT ble offer for det systemet det hadde bekjempet. (33) Chiang Kai-sheks mangel på et politisk program^o og et politisk parti er trolig en av årsakene til at han måtte nøye seg med å administrere det gamle system og til at det var kommunistpartiet og den sosialistiske revolusjonen som seiret 22 år etterpå.

Noter

- (1) Den eneste utførlige beskrivelsen av blodbadet i Shanghai finnes i H. Isaacs: "The Tragedy of the Chinese Revolution" s. 175-185, en beskrivelse som er temmelig ensidig anti-Chiang Kai-shek i sin tendens. Min beskrivelse bygger i det vesentlige på Isaacs. En enda mer levende, men rent skjønnlitterær beskrivelse av blodbadet gir André Malraux i romanen "Menneskets lodd". For en vurdering av litteraturen om blodbadet, se J. Domes: "Vertagte Revolution - Die Politik der Kuomintang in China, 1923-1937" s. 200 note 36.
- (2) Domes, op.cit. s. 200.
- (3) Ibid.
- (4) Ibid s. 236 note 148.
- (5) Isaacs, op.cit. s. 296. Isaacs henviser her til sin egen bok "Five years of Kuomintang Reaction" pp. 3-5.
- (6) F. W. Houn: "Den kinesiska kommunismens historia" s. 47.

- (7) H.K. Tong: "Chiang Kai-shek" s. 63.
- (8) Domes, op.cit. s. 197.
- (9) Isaacs, op.cit. s. 150.
- (10) Ibid, s. 186.
- (11) Ibid, s. 142-143.
- (12) Ibid.
- (13) Ibid, s. 151.
Tong, op.cit. s. 77.
- (14) Isaacs, op.cit. s. 152.
- (15) Ibid, s. 145.
- (16) Tong, op.cit. s. 82.
- (17) E. Anvill: "Chinas sterke mann" s. 11.
- (18) Jfr. K. Marx: "Den tyske ideologi" og "Forord til kritikken av den politiske økonomi."
- (19) W. Franke: "A Century of Chinese Revolution" s. 137.
- (20) Mao Tse-tung har anlagt dette perspektivet i artikkelen "Om motsigelsen", som han skrev i august 1937.
- (21) Nordahl Grieg: "Langveisfra" s. 41.
- (22) Ibid, s. 87.
- (23) Domes, op.cit. s. 695.
- (24) Th. H. White and A. Jacoby: "Thunder out of China", sitert etter F. Schurmann and O. Schell: "China Readings 2 - Republican China" s. 144.
- (25) Grieg, op.cit. s. 82.
- (26) Edgar Snow: "Rød stjerne over Kina" 1 s. 135.
- (27) Ibid.
- (28) Wilbur and How: "Documents on Communism, Nationalism, and Soviet Advisers in China" s. 403.
Eudin and North: "Soviet Russia and the East 1920-27" (en rekke dokumenter som er listet opp på s. 476 viser Stalins syn på utviklingen i Kina.)
North and Eudin: "M.N. Roys Mission to China" s. 31,57,127.
Isaacs, op.cit. s. 85,96,121.
- (29) Domes, op.cit. s. 221.
- (30) Snow, op.cit. s. 135.
- (31) Ibid, s. 132-133.

- (32) Ibid, s. 136.
- (33) Dette er en del av hovedtesen i J. Domes' KMT-studie, som forøvrig er preget av ekte tysk grundighet og bygger på et enormt kildemateriale. J. Domes' mål med boka er å gi et bidrag til teorien om mulighetene for å utvikle "ikke-totalitære" løsningsforsøk" på u-landenes utviklingsproblemer. (s. 704).

Anvendt litteratur

- Anvill, Elis: "Chinas sterke mann - Chiang Kai-shek". Ansgar forlag Oslo 1946 (utkom på engelsk i 1939).
- Grieg, Nordahl: "Langveisfra". Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1964.
- Domes, Jürgen: "Vertagte Revolution - Die Politik der Kuomintang in China 1923-1937". Walter de Gruyter & Co. Berl. 1969.
- Eudin & North: "Soviet Russia and the East 1920-27 - A Documentary Survey" Stanford Un. Press. Stanford 1957.
- Franke, W.: "A Century of Chinese Revolution 1851-1949" Basil Blackwell. Oxford 1970.
- Houn, Fr. W.: "Den kinesiska kommunismens historia" Wahlström & Widstrand. Stockholm 1971.
- Isaacs, H. R.: "The Tragedy of The Chinese Revolution". Stanford Un. Press. Stanford 1961.
- Malraux, A.: "Menneskets lodd". Gyldendal Norsk Forlag. Stavanger 1975.
- Neuberg A.: "Det väpnade upproret". Bo Cafefors Bokförlag. Kötchen (DDR) 1971.
- North & Eudin: "M.N. Roys Mission to China - The Communist-Kuomintang Split of 1927" Un. of Cal. Press, Berk. And L.A. 1963.
- Schram, Stuart: "Mao Tse-tung". Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1970. Utgitt på engelsk i 1966.
- Schurmann, F. & Schell, O.: (red) "China Reader 2 Republican China 1911-1949". Penguin Bokks. London 1968.
- Snow, Edgar: "Rød stjerne over Kina" 1. Pax forlag. Oslo 1972. Utgitt på engelsk i 1944.
- Tong, Hol.: "Chiang Kai-shek" China Publ. Co. Taipei 1953.
- Wilbur, M. & How, J.: "Documents on Communism, Nationalism, and Soviet Advisers in China 1918-27 - Papers seized in the 1927 Peking raid". Columbia Un. Press. N.Y. 1956.